

หลวงปู่เทสก์ เทสรังสี

โดย ผู้จัดการออนไลน์ 2 ตุลาคม 2545 16:11 น.

ชาติกำเนิดและชีวิตปฐมวัย

หลวงปู่เทสก์ เทสรังสี มีนามเดิมว่า เทสก์ เรียวแรง เกิดเมื่อวันที่ 26 เมษายน พ.ศ. 2445 ปีชวด ณ บ้านสีดา ตำบลกลางใหญ่ อำเภอบ้านฝาง จังหวัดอุดรธานี บิดาชื่อนุสาห์ เรียวแรง เดิมเป็นชาวอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย หนีความทุกข์ยากมาตั้งถิ่นฐานที่บ้านนาจ้ว ตำบลกลางใหญ่ อำเภอบ้านฝาง จังหวัดอุดรธานี มารดาชื่อ ครั่ง เป็นชาวพวน ได้อพยพหนีพวกโจรขโมยมาจากทุ่งยางเมืองฝาง อำเภอดงหลวง จังหวัดอุดรธานี ได้สมรสกับนายอุสาห์ มีบุตรธิดาด้วยกัน 10 คน ท่านเป็นคนี่ 9 และตายตั้งแต่เด็ก 2 คน เป็นหญิงหนึ่ง ชายหนึ่ง เติบโตมาด้วยกัน 8 คน ชาย 4 คน หญิง 4 คน

เมื่อเป็นเด็กอายุได้ 9 ขวบ ได้เรียนหนังสือภาษาไทยกับพี่ชายซึ่งบวชเป็นพระกับเด็กๆ ด้วยกันกว่า 10 คน และได้เรียนหนังสือประถม ก.กา มูลบทบรรพกิจ เรียนอยู่ปีกว่าพออ่านได้บ้าง แต่ยังไม่ว่องไว แต่หนังสือสำหรับพระเณรเรียนในสมัยนั้น ซึ่งเขาเรียกว่า หนังสือธรรม (จารเฉพาะธรรมะคำสอนของพระพุทธเจ้า) อ่านได้คล่อง ต่อมาพี่ชายสึกจากพระไม่มีใครสอนเลยเลิกเรียนกันทั้งหมด แล้วได้ออกจากวัดไปช่วยงานบิดามารดา จนอายุราว 13-14 ปี เกิดนิมิตความฝันว่า พระพุทธรูปที่วัดด้วยแสงสว่างเห็นเอาตัวรอด กระทั่งวิ่งเข้าห้องนอนร้องไห้บิดามารดาช่วยท่านทั้งสองก็เลยอยู่เหมือนกับไม่มีเรื่องอะไร พระพุทธรูปหวดด้วยแสงสว่างตั้งหันหน้าออกทั้งตัว ปรากฏรอยแสงยังเจ็บแสบอยู่ หลวงปู่จึงว่าเป็นจริง ตื่นขึ้นมาก็รู้ว่าฝันเป็นความฝัน ต่อนั้นมาหลวงปู่ได้มีความคิดถึงเรื่องอาชีพของมนุษย์ที่กระทำกันอยู่ตั้งแต่นั้นมาจนทุกวันนี้ ลงมือทำนา และเรื่องอะไรก็ปาตะ ตลอดถึงปีใหม่ ลงมือทำนาอีก อย่างนี้อยู่ตลอดชีวิต มาคิดเห็นว่าเกิดมานี้แสนทุกข์ลำบากจริงๆ ทำงานไม่มีเวลาหยุดยั้ง ซึ่งแต่ก่อนมาหลวงปู่ไม่เคยนึกคิดอย่างนี้เลยสักที มีแต่มีมาด้วยการเพลิดเพลนตามประสาคนชนบท

เมื่ออายุ 16 ปี เจ้าคุณพระญาณวิสัยฐ์ สมุทธีรจารย์ (พระอาจารย์สิงห์ ขนดะยากโม) ได้เดินรุกขมูล มาถึงวัดบ้านนาสีดา ตำบลกลางใหญ่ อำเภอบ้านฝาง จังหวัดอุดรธานี ซึ่งเป็นวัดที่หลวงปู่ภูปัญญากอยู่ จึงเป็นโอกาสดีที่หลวงปู่ได้มีโอกาสปฏิบัติพระอาจารย์สิงห์ ขนดะยากโม แต่เนื่องด้วยวัดเป็นป่าที่ป่าไผ่มาลาเรียชุกชุม พระอาจารย์สิงห์เป็นไข้ อยู่ไม่ได้จึงได้ออกไปจำพรรษาที่อื่นและได้ชักชวนหลวงปู่ให้ไปจำพรรษากับท่านด้วย ออกพรรษาแล้วพระอาจารย์สิงห์ได้กลับเมืองอุบลฯ ซึ่งเป็นถิ่นเดิมของท่าน หลวงปู่ก็ได้ติดตามท่านไป โดยก่อนไปหลวงปู่ได้เอาดอกไม้ธูปเทียนใส่ขันแล้วไปขอขมาโทษผู้เฒ่าผู้แก่ที่หลวงปู่คุ้นเคย ซึ่งท่านเหล่านั้นก็ให้ศีลให้พรให้สำเร็จตามความปรารถนาทุกประการ หลวงปู่เทศน์ได้ติดตามพระอาจารย์สิงห์ รอนแรมไปในป่าและบ้านเล็กบ้านน้อย บางครั้งผจญกับไข้ป่าซึ่งเมื่อเป็นไข้ก็พักนอนตามร่มไม้ ไข้ส่างแล้วก็เดินทางต่อไปพร้อมกันนั้นก็ทำความเพียรภาวนาไปในตัว เป็นเวลาเดือนกว่าจึงถึงเมืองอุบลฯ หลวงปู่ได้บรรพชาเป็นสามเณร โดยมีพระอาจารย์อุยบังคังเถิงใหญ่ เป็นพระอุปัชฌาย์ บรรพชาแล้วได้ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมจนสอบนักธรรมชั้นตรีได้ในปีที่อายุครบ 20 และวันที่ 16 พฤษภาคม 2466 จึงได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุ ณ วัดสุทัศน อำเภอมืองอุบลราชธานี โดยมีพระมหาภู เป็นพระอุปัชฌาย์ มีพระมหาปิ่น ปญญาพล เป็นพระกรรมวาจาจารย์

ชีวิตสมณะ การแสวงหาธรรม และปฏิบัติ

เมื่ออุปสมบทแล้ว หลวงปู่ก็ได้จำพรรษาอยู่ที่วัดสุทัศนนั้นเอง ในปีนั้น พระอาจารย์สิงห์ฯ ได้กลับมาจำพรรษาที่เมืองอุบลฯอีก ออกพรรษาแล้วพร้อมด้วยพระมหาปิ่น ปญญาพล (น้องชาย ของท่านอาจารย์สิงห์) และพระอีกหลายรูปด้วยกันได้ออกเดินรุกขมูลไปในที่ต่างๆ เดินตัดถัดป่าดงมูลและดงถึงซึ่งเถียงถือในสมัยนั้นว่าเป็นป่าช้าดงเถือ ผ่านจังหวัดร้อยเอ็ดและกาฬสินธุ์ตลอดถึงจังหวัดอุดรธานี หลวงปู่ได้ผจญภัยอันตรายและความยากลำบากต่างๆ แต่ก็ได้รับรสชาติของการออกเที่ยวรุกขมูล จนกระทั่งเดินทางถึงบ้านคือ อำเภอบ้านฝาง จังหวัดอุดรธานี ได้พบท่านอาจารย์เสาร์ กนดะสีโล และท่านอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต อยู่ ณ ที่นั้น ได้เข้าฟังธรรมเทศนาจากท่านได้รับความเข้าใจสงบสบายดี ได้พักอยู่กับท่าน 2-3 ค่ำ จากนั้นท่านอาจารย์สิงห์ ได้พา

กลับไปจำพรรษาที่บ้านหนองลาด อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร ในปีนั้นหลวงปู่ได้ทำความเพียรอย่างกล้าหาญเด็ดเดี่ยว มีการทำความเพียรภาวนาตลอดวันคำกั้นรุ่ง พร้อมกับนั้นก็ผ่อนอาหาร ฉันทันน้อยที่สุดคือ ทำคำข้าวเหนียวเป็นคำๆ แต่ 60 คำ ถอยลงมาโดยลำดับถึง 3 คำ ฉันทันอยู่ 3 วัน แล้วก็เพิ่มขึ้นโดยลำดับถึง 5 คำ ฉันทันอยู่ได้ 5 วัน 10 คำ ฉันทันอยู่ได้ 10 วัน 15 คำ ฉันทันอยู่ได้ 3 เดือน กับข้าวก็มีแต่พริกกับเกลือเท่านั้น ตลอดเวลา 3 เดือน กิจวัตรเป็นต้นว่า บิณฑบาต ปัดกวาดลานวัดและหาบน้ำ ตลอดถึงอาจารย์วัตร ไม่ขาดสักวันจนกระทั่งออกพรรษาแล้วหลวงปู่มนได้เรียกตัวให้ไปพบเพื่อกิจของสงฆ์บางอย่าง หลังจากนั้นหลวงปู่ก็ไม่ได้กลับไปจำพรรษากับพระอาจารย์สิงห์อีก ในปี พ.ศ. 2468 ซึ่งเป็นพรรษาที่ 3 ของหลวงปู่ หลวงปู่ได้จำพรรษาที่บ้านนาช้างน้ำ ซึ่งไม่ไกลจากท่าบ่อที่ท่านอาจารย์มั่นอยู่ หลวงปู่ได้หมั่นไปฟังเทศน์เสมอ ออกพรรษาแล้วท่านอาจารย์มั่น พร้อมด้วยคณะได้ออกเดินทางลงไปทางสกลนคร หลวงปู่มีความคิดถึงโยมแม่ จึงได้กลับไปบ้านเพื่อสงเคราะห์โยมแม่และได้แนะนำให้น้องชาวรักษาสีล 8 ซึ่งในครั้งนีโยมป้าอ่าวผู้ชาย และพี่ชายก็เกิดศรัทธา ได้พากันน้องชาวรักษาสีล 8 ด้วย หลังจากนั้นหลวงปู่ได้รุกรขมูลต่อไปอำเภอพรรณานิคม ซึ่งท่านอาจารย์สิงห์จำพรรษาอยู่ ณ ที่นั้น ต่อมาพระอาจารย์สิงห์ฯ ได้พาหมู่พระเณรไปตั้งสำนักสงฆ์ที่บ้านอากาศอานวยอยู่ไม่นาน ท่านอาจารย์มั่น ได้ตามไปถึง ท่านอาจารย์มั่นได้ให้หลวงปู่ตามท่านไปตั้งสำนักสงฆ์ที่บ้านสามผง ที่นี่หลวงปู่ได้มีโอกาสถวายการปฏิบัติท่านพระอาจารย์มั่น โดยท่านได้ไปนอนที่ระเบียงกุฏิของท่านอาจารย์ คอยถวายการปฏิบัติท่าน และได้มีโอกาสปฏิบัติความเพียรเจริญกรรมทำความสงบฟังเทศน์จากพระอาจารย์มั่น ในพรรษาที่ 6 พ.ศ. 2471 โยมพ่อของหลวงปู่ซึ่งบวชเป็นชีปะขาวมาได้ 11 ปี ได้มาอยู่จำพรรษากับหลวงปู่ที่ถ้ำพระนาฝีกหอทำให้เป็นโอกาสอันดีที่หลวงปู่ได้มีโอกาสอุปการะโยมพ่อทางธรรม และโยมพ่อของท่านก็ได้ทำภาวนากรรมฐานอย่างสุดความสามารถของท่านและได้ผลอย่างยิ่ง จนโยมพ่อของท่านได้อุทานออกมาว่า "ตั้งแต่เกิดมาในชีวิตนี้ฟังได้ซาบซึ่งในรสชาติของพระธรรมในครั้งนีเอง" โยมพ่อท่านนั่งภาวนากัมมัฏฐานได้นานเป็นเวลานานถึง 3-4 ชั่วโมงทีเดียว ซึ่งทำให้หลวงปู่ดีใจมากที่ได้สงเคราะห์โยมพ่อสมเจตนาธรรม ต่อมาในปีนั้นโยมพ่อของหลวงปู่เกิดอาพาธ หลวงปู่ได้คอยให้สติและอุบายต่างๆ จนเป็นที่พอใจ และถึงแก่กรรมด้วยอาการมีสติสงบอารมณ์อยู่ตลอดจนหมดลมหายใจหลังจากโยมพ่อของหลวงปู่ถึงแก่กรรม หลวงปู่ก็

ได้อยู่คนเดียวได้วิเวกและได้ กำหนดในใจว่า "ชีวิตและเลือดเนื้อตลอดถึงข้อวัตรที่
หลวงปู่ทำอยู่ทั้งหมด ขอมอบบูชาพระรัตนตรัยเหมือนกับบุคคลเด็ดดอกไม้บูชาพระ
ฉะนั้น" แล้วหลวงปู่ก็รับร่ำพรารกความเพียรอย่างแรงกล้า ตั้งสติกกำหนดจิตมิให้คิดนึก
ส่งออกไปภายนอกให้อยู่ในความสงบเฉพาะภายในอย่างเดียว ตลอดวันยังคำนึงยังรุ่ง
ก่อนจะนอนตั้งสติไว้อย่างไรตื่นมาก็ให้ได้อย่างนั้นหลวงปู่บอกว่า แม้บางครั้งนอนหลับ
อยู่ก็รู้สึกตัวเองนอนหลับ แต่ลุกขึ้นไม่ได้ พยายามให้กายเคลื่อนไหวแล้วจึงจะรู้สึกตัว
ตื่นขึ้นมา โดยความเข้าใจในตนเองว่า จิตที่ไม่คิดนึกส่งสายออกไปภายนอกสงบนิ่งอยู่
ณ ที่เดียวนั้นแลคือความหมดจดพ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้ ปัญญาที่เอามาใช้ชำระใจที่ส่ง
สายแล้วเข้ามาหาความสงบนั้นเอง ฉะนั้นจึงไม่พยายามที่จะใช้ปัญญาพิจารณาธาตุขันธ์
อายตนะ เป็นต้น หากได้รู้ไม่ว่า "กายกับจิตมันยังเกี่ยวเนื่องกันอยู่เมื่อวัตรหรืออารมณ์อัน
ใดมากระทบส่วนใดส่วนหนึ่งเข้าแล้ว มันจะต้องกระเทือนถึงกันทำให้ใจที่สงบอยู่แล้ว
นั้น หวั่นไหวไปตามกิเลสได้"

ออกพรรษาแล้วหลวงปู่ก็ได้ย้อนกลับไปหาพี่ชายและพระอาจารย์เสาร์ที่นครพนม
เนื่องจากได้ห่างจากหมู่เพื่อนและครูบาอาจารย์มาสองปีแล้ว ตั้งแต่พระอาจารย์เสาร์และ
ท่านอาจารย์มั่นฯ พร้อมทั้งหมู่คณะจากท่าบ่อไป เมื่อไปอยู่ด้วยกับพระอาจารย์เสาร์
หลวงปู่ก็ได้ช่วยท่านอบรมญาติโยม และในปีนั้นหลวงปู่ได้ขออาราธนาให้ท่านถ่ายรูป
ไว้เป็นที่ระลึกที่แรกท่านก็ไม่ยอม พอหลวงปู่อ่อนวอนอ้างถึงเหตุผลความจำเป็น
เพื่อให้บรรดาศิษยานุศิษย์และลูกหลานยุคต่อไปได้มีโอกาสกราบไหว้เคารพบูชาท่านถึง
ได้ยอม ซึ่งนับเป็นประวัติดีการณ เพราะแต่ก่อนมาท่านไม่ถ่ายรูปเลย แต่กระนั้นหลวงปู่ก็
ยังเกรงว่าท่านอาจารย์เสาร์ จะเปลี่ยนใจต้องรีบให้ข้ามไปตามช่างภาพมาจากฝั่งลาวมา
ถ่ายให้ หลวงปู่ดีใจมากถ่ายภาพท่านอาจารย์เสาร์ ได้แล้วได้แจกท่านเจ้าคุณธรรมเจดีย์
และท่านพระครูสีลสัมปัน (ภายหลังได้เลื่อนเป็นเจ้าคุณธรรมสารมุนี) รูปท่านอาจารย์
เสาร์ที่หลวงปู่จัดการถ่ายครั้งนั้น ดูเหมือนจะเป็นรูปของท่านครั้งเดียวที่มีโอกาสถ่ายไว้
ได้ แม้ท่านอาจารย์มั่นก็เช่นเดียวกัน การถ่ายรูปไว้เป็นที่ระลึกเป็นเรื่องที่ท่านปฏิเสธ
เสมอ เมื่อหลวงปู่อาราธนาอ่อนวอนบ่อยๆ ท่านก็ว่า "ชื่อขนมให้หมากินดีกว่า" แต่เมื่อ
หลวงปู่อ่อนวอนชี้แจงเหตุผลหนักเข้า สุดท้ายท่านก็ใจอ่อน ทำให้เป็นบุญของคนรุ่น
หลังๆ ที่ได้มีโอกาสมีรูปของท่านไว้กราบไหว้สักการะ

ปี พ.ศ. 2475 นับเป็นพรรษาที่ 10 ของหลวงปู่ ท่านอาจารย์สิงห์ ได้เรียกให้ลูกศิษย์ที่อยู่ทางขอนแก่นลงไปโคราช หลวงปู่ซึ่งขณะนั้นได้ออกจากการจำพรรษาที่อำเภอพลและอยู่ที่อำเภอพลจึงได้ออกเดินทางพร้อมด้วยคณะไปพักที่สวนของหลวงชาญนิคม หลวงปู่ได้พาหมู่คณะจัดเสนาสนะชั่วคราวขึ้น ในเวลานั้นอากาศร้อนจัดมาก หลวงปู่ซึ่งโดยปกติแล้วไม่ชอบอากาศร้อน แต่ก็ได้กัดฟันอดทนต่อสู้ทำความเพียรไม่ทอดย อดสติที่อบรมดีแล้วของหลวงปู่สงบอยู่ตลอดทั้งกลางวันและกลางคืน วันหนึ่งจิตรวมอยู่อย่างน่าประหลาดใจ คือรวมใหญ่เข้าสว่างอยู่คนเดียว แล้วมีความรู้ชัดเจนจนสว่างจ้าอยู่ ณ ที่เดียวจะพิจารณาอะไรๆ หรือมองดูในแง่ไหนในธรรมทั้งปวงก็หมดความลังเลสงสัยในธรรมวินัยนี้ทั้งหมด คล้ายๆ กับว่า ถึงที่สุดแห่งธรรมทั้งปวงแล้ว แต่หลวงปู่ก็ไม่ได้สนใจในเรื่องนั้น มีแต่ตั้งใจไว้ว่า "โน่นหนอเราจะชำระใจของเราให้บริสุทธิ์หมดจด"

ในปี พ.ศ. 2476 ซึ่งเป็นพรรษาที่ 11 หลวงปู่ได้อยู่จำพรรษาที่วัดอรัญญวาสีท่าบ่อ เมื่อออกพรรษาแล้วหลวงปู่ได้ปรารภกับพระครูสีลขันธสังวร (อ่อนสี) และชักชวนกันไปตามหาท่านอาจารย์มั่น ซึ่งขณะนั้นปลีกหมู่หนีความวุ่นวายไปอยู่จำพรรษาที่เชียงใหม่ หลวงปู่กับพระครู สีลขันธสังวร (อ่อนสี) ได้เข้าไปถึงพม่าไปถึงผาฮังฮัง ซึ่งเป็นเขตแดนของเมืองปั่น ประเทศพม่า โดยเข้าใจว่า ท่านอาจารย์มั่น คงจะไปทางนั้น แต่ก็ไม่ได้ปรากฏี่แววว่าท่านได้ไปทางนั้น การเดินทางครั้งนั้นทำให้หลวงปู่ได้มีโอกาสไปไหว้พระธาตุปะหล่องซึ่งอยู่บนผาฮังฮัง ซึ่งหลวงปู่กล่าวว่า พระธาตุนี้ขึ้นไปไหว้ยากที่สุด เพราะอยู่สูงบนผาฮังฮัง และทางขึ้นยากมาก หลังจากได้ไหว้พระธาตุปะหล่องแล้วจึงได้กลับลงมาโดยเดินข้ามคดอยอ่างขาง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ (คดอยอ่างขางนี้เดิมเขาเรียกว่า "คดอยมหาขาง" ซึ่งชาวบ้านเขาแปลว่า "ผีหวงที่สุด") การเดินทางยากลำบากมากต้องเดินไปตามลำคดห้วยและหน้าผาชันมากจนได้เกิดอุบัติเหตุเดินพลัดก้อนหินล้มลง หินบาดฝ่าเท้าเป็นแผลหวอะหวะ หลวงปู่ได้เอาผ้าอังสะพันแล้วเดินทางต่อไป จนกระทั่งถึงบ้านมโนราห์ มีชาวบ้านบอกว่ามีตุ้เจ้าองค์หนึ่ง อยู่ที่ป่าเมียง แม่ปิ้ง ชื่อตุ้เจ้ามั่น หลวงปู่ได้ถามลักษณะท่าทีและการปฏิบัติก็แน่ชัดว่าเป็นท่านอาจารย์มั่น แน่แล้วจึงได้ออกเดินทางต่อไปเพื่อพบท่านอาจารย์มั่น การเดินทางได้แวะพักนอนที่ถ้ำดอกคำหนึ่งคืนแล้วเดินทางต่อจนถึงป่าเมียง แม่ปิ้ง ในเวลาบ่าย หลวงปู่และพระครู สีล

จันทร์สังวร ตามไปถึงที่อยู่ของท่านอาจารย์มั่นราวบ่าย 4 โมง ท่านกำลังเดินจงกรมอยู่ พอท่านมองมาเห็นหลวงปู่ท่านจำได้แม่นและเรียกชื่อหลวงปู่เลย หลังจากนั้นท่านอาจารย์มั่น ได้พักเดินจงกรมเดินเข้าไปนั่งในอาสนมของท่าน หลวงปู่และพระครูสีลจันทร์สังวร ได้เข้าไปกราบนมัสการท่านและกราบเรียนถาม อุบายธรรมจากท่านอาจารย์มั่น ซึ่งท่านอาจารย์มั่นก็ได้เทศนาให้หลวงปู่ฟังเป็นใจความว่า "ถ้าองค์ไหนดำเนินตามรอยของพมจนชานีชานาญม่นคง องค์นั้นย่อมเจริญก้าวหน้าอย่างน้อยก็คงตัวอยู่ได้ตลอดรอดฝั่ง ถ้าองค์ไหนไม่ดำเนินตามรอยของพม องค์นั้นย่อมอยู่ไม่ทนนาน ต้องเสื่อมหรือสึกไป ผมเองหากมีภาระมากยุ่งกับหมู่คณะการประกอบความเพียรไม่สม่ำเสมอ เพ่งพิจารณาในกายคตาสติไม่ละเอียด จิตใจก็ไม่ค่อยจะปลอดโปร่งการพิจารณาอย่าให้จิตหนีออกนอกกาย อันนี้จะชัดเจนแจ่มแจ้งหรือไม่ก็อย่าได้ทอดยเพ่งพิจารณาอยู่ ณ ที่นี้ละจะพิจารณาให้เป็นอนุสสุกหรือให้เห็นเป็นธาตุก็ได้ หรือจะพิจารณาให้เห็นเป็นขั้นหรือให้เห็นเป็นไตรลักษณ์ได้ทั้งนั้น แต่ให้พิจารณาเพ่งลงเฉพาะเรื่องนั้นจริงๆ ตลอดอิริยาบถทั้งสี่แล้วก็มิใช่ว่าเห็นแล้วก็จะหยุดเสียเมื่อไร จะเห็นชัดหรือไม่ชัดก็พิจารณาอยู่อย่างนั้นแหละ เมื่อพิจารณาอันใดชัดเจนแจ่มแจ้งด้วยใจตนเองแล้ว สิ่งอื่นนอกนี้จะมาปรากฏชัดในทีเดียวกันดอก" หลวงปู่ได้น้อมนำเอาธรรมะนั้นมาปฏิบัติตาม ใช้เวลาปรารภความเพียรอยู่ด้วยไม่ประมาณสิ้นเวลา 6 เดือน โดยไม่มีความเบื่อหน่ายใจได้รับความสงบและเกิดอุบายเฉพาะตนขึ้นมาว่า "ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่ในโลกนี้เป็นเพียงสักแต่ว่าเป็นธาตุสี่เท่านั้น แต่คนเราไปสมมติแล้วหลงสมมติตนเองต่างหาก มันจึงต้องยุ่งและเดือดร้อนด้วยประการทั้งปวง" การได้อุบายครั้งนี้ทำให้หลวงปู่มีจิตหนักแน่นมั่นคง ผิดปกติกว่าเมื่อก่อนๆ มาก แล้วก็เชื่อมั่นในตัวเองว่า เดินถูกทางแล้วแต่ก็ไม่ได้กราบเรียนท่านอาจารย์มั่น เพราะเชื่อในอุบายนี้ และคิดว่าจะกราบเรียนท่านอาจารย์มั่นเมื่อไรก็คงได้ในปีนั้นหลวงปู่ทั้งสามรูป (ท่านอาจารย์มั่น, หลวงปู่เทศก์, พระครูสีลจันทร์สังวร) ได้อยู่จำพรรษา ณ ที่นั้น ในปีนั้นอากาศหนาวเย็นมากเป็นพิเศษ หลวงปู่จึงได้ทำโรงไฟให้ท่านอาจารย์มั่นนอน

พรรษาต่อมาหลวงปู่ได้ลาท่านอาจารย์มั่นขึ้นไปจำพรรษาที่บ้านมุเซอร์ อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งในที่นั้นไม่เคยมีพระไปจำพรรษาเลยสักที ต่อมาในปี พ.ศ. 2481 สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (พิมพ์ ธรรมธโร) วัดพระศรีมหาธาตุ บางเขน กรุงเทพฯ

ได้สั่งให้หลวงปู่ไปเป็นสมภารที่วัดหมู่บ้านชาวมอญชื่อบ้านหนองคู เขตอำเภอปากบ่อง (อำเภอป่าซางปัจจุบัน) จังหวัดลำพูน ในพรรษานี้หลวงปู่ได้เทศนาอบรมชาวมอญทั้งหมู่บ้านจนพวกเขาเลื่อมใสศรัทธาได้พากันสละผิอมอญ เกือบทั้งหมดหมู่บ้านหันมานับถือพระไตรสรณคมน์ยังเหลืออีกกึ่งหนึ่งจะหมดแต่หลวงปู่ไม่มีโอกาสอยู่ได้ออกจากวัดบ้านหนองคู กลับมาภาคอีสาน ก่อนจะกลับได้ไปนิมนต์ท่านอาจารย์มั่น ให้กลับมาภาคอีสานอีกวาระหนึ่งซึ่งท่านอาจารย์มั่นได้บอกว่า "ดูกาลก่อน" หลวงปู่ได้ลาท่านอาจารย์มั่นกลับมาเพียงผู้เดียว ส่วนพระครูสิทธิขันธ์สังวร ยังอยู่ตามท่านอาจารย์มั่น ต่อไปหลวงปู่ได้เดินทางกลับมาทำบ่อ จังหวัดหนองคายและอยู่จำพรรษาที่วัดอรัญญวาสีระหว่างพรรษาที่ 17-25 (พ.ศ. 2482-90) ณ ที่กลับมาอยู่วัดอรัญญวาสีได้ 2 พรรษา คือระหว่าง ปี พ.ศ.2484-2485 หลวงปู่ได้พาญาติโยมไปสร้างสำนักขึ้นที่ทิศตะวันตกของบ้านกลางใหญ่ ซึ่งยังคงเป็นสำนักถาวรมีพระเณรอยู่จำพรรษาคดอดมาทุกปีมิได้ขาดจนทุกวันนี้ ชื่อว่า "วัดนิโรธรังสี" ขณะที่หลวงปู่อยู่จำพรรษาที่วัดอรัญญวาสี ทำบ่อเป็นเวลานานครั้งแรกถึง 9 ปี หลวงปู่ได้เล่าว่า เมื่อก่อนหลวงปู่ไม่สนใจในการก่อสร้างเพราะถือว่าเป็นเรื่องยุ่ง และไม่ใช่งานของสมณะ ผู้บวชจำต้องประพฤติดุเฉพาะสมณกิจเท่านั้น แต่เมื่อมาอยู่ที่วัดนี้แล้ว มองดูเสนาสนะที่อยู่อาศัยล้วนแต่เป็นมรดกของครูบาอาจารย์ได้ทำไว้ให้อยู่ทั้งนั้น แล้วมาคิดถึงพระวินัยบางข้อ ท่านอนุญาตให้บูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะได้ จึงเกิดความละอายใจว่า มานอนกินของเก่าฝ่าสมบัติเดิมของครูบาอาจารย์แท้ๆ ต่อจากนั้นหลวงปู่จึงได้เริ่มพาญาติโยมทำการก่อสร้างมาจนกระทั่งบัดนี้ แต่ถึงกระนั้นก็ตามไม่ว่า ณ ที่ใดๆ หลวงปู่ไม่เคยทำการเรียไรมาก่อนสร้างเลยด้วยละอายแก่ใจมีก็ทำ ไม่มีก็ไม่ทำแล้วก็ไม่ยอมคิดในงาน ถึงงานไม่เสร็จเมื่อทุนไม่มีก็ทิ้งได้โดยไม่มีเยื่อใย และขณะอยู่ที่วัดอรัญญวาสีที่อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย ออกพรรษาเมื่อ พ.ศ. 2490 โยมมารดาของหลวงปู่ป่วยอยู่ที่บ้านนาสีดา ตำบลกลางใหญ่ หลวงปู่ก็ได้พยาบาลโยมมารดาด้วยธรรมโอสธและยาภายนอกจนสุดกำลังแต่เนื่องจากโยมมารดาอายุมากแล้วได้ 82 ปี อาการจึงมีแต่ทรุดลงๆ แต่ด้านจิตใจหลวงปู่ได้พยายามรักษาให้อยู่ในความสงบอย่างยิ่งจนวาระสุดท้าย

ในปี พ.ศ. 2491-2492 ซึ่งเป็นพรรษาที่ 26-27 หลวงปู่ได้ไปอยู่จำพรรษาที่เขาน้อย อ.ท่าแตง จังหวัดจันทบุรี ซึ่งหลวงปู่ได้นิมิตเห็นภูเขาลูกนี้แล้วตั้งแต่อยู่วัด

อริยญวาสี ณ ที่นี้หลวงปู่ได้ทำความเพียรและรู้สึกแปลกมาก คือได้ค้นธรรมที่ไม่เคยคิด และรู้ธรรมที่ยังไม่เคยรู้ลำดับอุบายและแนวปฏิบัติได้ละเอียดถี่ถ้วน จนวางแนวปฏิบัติ ได้อย่างเชื่อมั่นเอง จึงได้เขียนหนังสือส่งทางสมณะวิปัสสนาเป็นเล่มแรก หลวงปู่ได้อยู่ จำพรรษาที่เขาภูนี้จนได้ข่าวอาพาธของท่านอาจารย์มั่นจึงได้ลาจากเขาน้อยไปเยี่ยม อาการไข้ของท่านอาจารย์มั่น จนท่านมรณภาพแล้วได้อยู่ทำฌานปนกิจศพของท่านจน เสร็จ หลังจากนั้นหลวงปู่ได้มาคิดถึงหมู่คณะว่าพระผู้ใหญ่ที่จะเป็นที่พึ่งของพระ กรรมฐานไม่มีหลวงปู่จึงตั้งใจออกเดินทางเข้ากรุงเทพฯ เป็นครั้งแรก เพื่อติดต่อกับพระ ผู้หลักผู้ใหญ่จนกระทั่งไปถึงจังหวัดภูเก็ต

ที่จังหวัดภูเก็ต หลวงปู่ได้ผจญภัยอย่างร้ายแรง โดยพระท้องถิ่นเขาไม่ยอมให้อยู่ ถูกเผาภูภิวงแห่ง จนกระทั่งถูกปาด้วยก้อนอิฐและขับไล่โดยประการต่างๆ ทางเจ้าคณะ จังหวัดพังงาได้ขับไล่ให้หนีจากท้องถิ่นที่เขาปกครอง หลวงปู่ได้พยายามพูดความจริง ให้ฟังว่า หลวงปู่มาเพื่ออบรมศีลธรรมและเผยแผ่ศาสนาอันเป็นประโยชน์แก่บ้านเมือง มิได้มาเบียดเบียนใคร ต่อมาผู้ช่วยสังฆมนตรีได้มีหนังสือไปต่อว่าเจ้าคณะจังหวัดพังงา ด้วยประการต่างๆ เรื่องจึงสงบลง หลวงปู่ได้ไปอยู่จังหวัดพังงาหนึ่งพรรษา ต่อมาได้ ขยับมาอยู่ที่เกาะภูเก็ต กระทั่งได้ 15 พรรษา จึงได้ลาญาติโยมกลับมาภาคอีสาน การ ไปอยู่เกาะภูเก็ตเป็นเหตุให้พระท้องถิ่นและญาติโยมเปลี่ยนสภาพไปหลายอย่าง โดยเฉพาะการเทศนาและการบริหารนับว่าเป็นประโยชน์แก่พระท้องถิ่นมาก ตาม ประเพณีเดิมชาวบ้านเขาเข้าหาพระและกราบพระต้องนั่งขัดสมาธิ (ขัด-สะ-หมาด) หลวงปู่ได้ไปสอนให้ทำความเคารพโดยให้นั่งพับเพียบทำให้เรียบร้อยดีมาก หลวงปู่ได้ สละทุกอย่างเพื่อประโยชน์แก่ชนชาวภูเก็ตและจังหวัดพังงาดังกล่าวแล้ว เมื่อกลับมา ภาคอีสาน หลวงปู่พิจารณาเห็นว่าได้แก่ชรา เดินรุกรขมุลมามากแล้ว ควรหาที่พักทำความ เพียรภาวนาวิเวกเฉพาะตัว และเห็นว่าที่วัดหินหมากเป้ง เหมาะที่สุดจึงได้เข้ามาอยู่ที่วัด นี้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2508 เรื่อยมาจนกระทั่งบัดนี้หลวงปู่ได้พัฒนาวัดให้เจริญไปเรื่อยๆ จนกระทั่งญาติโยมทางกรุงเทพฯ และหมู่บ้านใกล้เคียงรู้จักเข้าไปสนับสนุนช่วยกันทำ ถาวรวัตถุจนสมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก ทรงยกย่องให้เป็น "วัดพัฒนา ตัวอย่าง" การก่อสร้างวัดหรือถาวรวัตถุนี้ คำว่า "ขอ" หรือ "เรียไร" ไม่เคยออกจากปาก ของหลวงปู่แม้แต่คำเดียวสร้างอะไรขึ้นมาก็มีแต่ญาติโยมผู้มีศรัทธาบริจาคให้ทั้งนั้น"

นอกจากวัดหินหมากเป้งแล้ว ยังมีวัดสาขาของวัดหินหมากเป้งอีก คือ "วัดเทสรังสี" และวัด "ลุมพินี"

เมื่อปี พ.ศ. 2520 หลวงปู่ได้ไปเผยแผ่ธรรมะที่สิงคโปร์ อินโดนีเซียและออสเตรเลียพร้อมด้วยพระ 3 องค์ ฆราวาส 2 คน ตามคำชักชวนเป็นเวลา 3 เดือนกว่า และได้กลับไปสิงคโปร์อีกครั้งหนึ่งและได้ไปพักที่เดิมอีกเป็นเวลานาน เพราะมีผู้อยากจะสร้างวัดที่นั่น แต่สถานที่ไม่เหมาะสมจึงไม่ได้สร้าง

หลวงปู่เทสก์ เทสรังสี ท่านได้รับตำแหน่ง เช่น เป็นพระอุปัชฌาย์ เป็นเจ้าคณะอำเภอภูเก็ต-พังงา-กระบี่ (ธรรมยุต) และในปี พ.ศ. 2500 ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญฝ่ายวิปัสสนาธุระ ที่พระนิโรธรังสีคัมภีรปัญญาจารย์ และในปี พ.ศ. 2534 ได้เลื่อนสมณศักดิ์เป็นชั้นราชฝ่ายวิปัสสนาธุระที่ พระราชนิโรธรังสีคัมภีรปัญญาวิศิษฎ์ สถิต ณ วัดหินหมากเป้ง อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย ปัจจุบันท่านมีอายุ 91 ปี (นับถึงปี 2536) ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดหินหมากเป้ง อ.ศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย

ธรรมโอวาท

หลวงปู่ให้ธรรมโอวาทแก่พุทธศาสนิกชนมากมาย เช่น

1. ธรรม คือ ของจริงของแท้ เป็นแก่นของโลก ธรรม แปลว่า ของเป็นอยู่ทรงอยู่สภาพตามเป็นจริง เป็นอย่างไรก็ต้องเป็นอย่างนั้น เรียกว่า ธรรม ชาติ ขรา พยาธิ มรณะ เป็นธรรมทั้งนั้น เรียก ชาติธรรม ขราธรรม พยาธิธรรม มรณธรรม ทำไมจึงเรียกว่า ธรรม คือทุกๆ คน จะต้องเป็นเหมือนกันหมด(ธรรมเทศนาเรื่อง ธรรมะ)

2. สมบัติที่มนุษย์ต้องการ ไม่ทราบว่าจะกอบโกยเอาไปถึงไหน ได้มาก็เพียงแต่เอาเลี้ยงชีวิตเท่านั้น เลี้ยงชีวิตให้นานตายหนอย นั่นละ ประโยชน์ของมนุษย์สมบัติเพียงแค่นั้นแหละ

3. เราเกิดมาในโลกนี้ จะเป็นมนุษย์หรือเป็นสัตว์ต่างๆ ก็ตามเถอะ เรียกว่าอยู่ใน

แควดวงของมัจจุราชทั้งนั้น หรือเปรียบเสมือนกับอยู่ในคุกในตาราง (รอความตาย) ด้วยกันทุกคน จะทำอะไรอยู่ก็ตาม จะเป็นผู้ดีวิเศษวิโสเท่าไรก็ช่าง แม้แต่องค์สัมมาสัมพุทธเจ้า สรีระร่างกายของพระองค์ยังปล่อยให้พญามัจจุราชทำลายได้ แต่ตัวจิตของพระองค์เป็นผู้พ้นแล้ว ไม่ยอมให้มัจจุราชข่มขู่ได้เลย (ธรรมเทศนาเรื่อง มัจจุราช)

4. ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่ในโลกนี้เป็นเพียงสักแต่ว่าเป็นธาตุสี่เท่านั้น แต่คนเราไปสมมติแล้วหลงสมมติตนเองต่างหาก มันก็ต้องยุ่งและเดือดร้อนด้วยประการทั้งปวง (อรรถโนประวัติฯ)

5. มนุษย์เราพากันสมมติ เรียกเอาตามความชอบใจของตนว่านั่นเป็นคน นั่นเป็นสัตว์เป็นนั่นเป็นนี่ต่างๆ นานาไป แต่ก่อนชาตุนั้นมันก็หาได้รู้สึกอะไรตามสมมติของคนไม่ มันมีสภาพเป็นอยู่อย่างใดก็เป็นอยู่อย่างนั้นตามเดิม สมมติว่า หญิง ว่าชาย ว่าหนุ่ม ว่าแก่ ว่าสวย ไม่สวย ก่อนชาตุนั้นก็ไม่มีความรู้สึกอะไรเลย หน้าทีของมันเมื่อมาประชุมกันเข้าเป็นก้อนแล้ว อยู่ได้ชั่วขณะหนึ่งแล้วมันก็แปรไปตามสภาพของมัน ผลที่สุดมันก็แตกสลายแยกกัน ไปอยู่ตามสภาพเดิมของมันเท่านั้นเอง (ธาตุ-ขันธ-อายตนะ สัมพันธ์)

6. เมื่อเรามาฝึกหัดปฏิบัติธรรมจนเห็น เรื่องโทษของตนเองแล้ว ค่อยชำระ สะสางให้มันหมดไปๆ ก็จะเป็นคุณแก่ตนในอนาคตข้างหน้า ได้ชื่อว่าไม่เสียชาติเกิด จินมาเป็นมนุษย์ แล้วยังมาพบพระพุทธศาสนา และยังมาพบครูบาอาจารย์ที่สอนให้เรา ละกิเลสอีกด้วย (ธรรมเทศนาเรื่องแก่นของการปฏิบัติ)

7. แท้ที่จริงธรรมะคือตัวของเรานี้ทุกคนก็มีแล้วครบมูลบริบูรณ์ทุกอย่าง แต่เราไม่ได้สร้างสมอบรมให้เห็นธรรมะที่มันมีในตัวของตน ธรรมะแทรกอยู่ในขันธโลกอันนี้ หากใ้ช้อุปมาปัญญาพิจารณากลับกรองด้วยวิธี 3 อย่าง มีศีล สมาธิ ปัญญา ดังอธิบาย แล้วธรรมะจะปรากฏในตัวของคนๆ (ธรรมเทศนาเรื่องวิจยธรรมออกจากโลก)

8. การศึกษาพระพุทธศาสนา ถ้าจะให้เข้าใจถูกต้องแล้ว ต้องให้มันทั้งปรีชาคือการศึกษาศึกษาและปฏิบัติตามความรู้ที่ได้ศึกษามานั้นให้ถูกต้อง โดยเฉพาะการปฏิบัติ ถ้าไม่

ยืนตัวอยู่ในไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญาแล้ว จะไม่มีการถูกต้องอันจะให้เกิดความรู้ในสังขารได้เลย มรรคปฏิบัติทางอันจะให้ถึงสังขารนั้น ก็ต้องรวมศีล สมาธิ ปัญญา ให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แล้วปฏิเวธธรรมจึงจะเกิดขึ้นได้ (ธรรมเทศนา เรื่อง พุทธบริษัทพึงปฏิบัติตนเช่นไร)

9. คนที่จะข้ามโอฆะได้ต้องมีศรัทธาเสียก่อน ถ้าไม่มีศรัทธาเสียอย่างเดียวก็นั้นหมดทางที่จะข้ามโอฆะได้ ศรัทธาจึงเป็นของสำคัญที่สุด เช่น เชื้อมั่นในกรรม เชื่อผลของกรรม ดังที่ได้อธิบายมาแล้ว แต่ว่าศรัทธาอันนั้น เป็นเบื้องต้นที่จะทำทาน ถ้ามีศรัทธาแล้วไม่อดเรื่องการทำทาน อยู่ที่ไหนก็ทำได้ ทำมากก็ได้ ทำน้อยก็ได้ ไม่ต้องเลือก วัตถุในการทำงาน จะเป็นข้าว น้ำ อาหาร หมายพลู บุหรี่ ฯลฯ สารพัดสิ่งเป็นทาน ได้ทั้งหมด แม้แต่ใบไม้ ใบตอง ใบหญ้า ก็เป็นทานได้เราทำด้วยความเชื่อมั่นว่า สิ่งนี้ทำไปแล้วจะเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นๆ ก็อ้อมอกอ้อมใจขึ้นมาเป็นบุญ นั้นแหละ ศรัทธา มันทำให้อ้อมอกอ้อมใจ ทำให้เกิดบุญซาบซึ้งถึงใจทุกอย่างไม่ลืมหูลืมตา อันนั้นจึงเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้ข้ามโอฆะ (ธรรมเทศนา เรื่องหลักการปฏิบัติธรรม)

10. กายและจิตอันนี้เป็นบุญกรรมและกิเลสนำมาตกแต่งให้ เมื่อนำมาใช้โดยหาสาระมิได้ถึงแม้จะมีอายุยืนนาน ก็ปานประหนึ่งว่าหาอายุมิได้ (คือไม่มีประโยชน์) สมกับพุทธพจน์ที่พระองค์ตรัสว่า

โย จ วสฺสสํ ชีเว อปสฺสํ อุตฺตมํ

เอกาหํ ชีวิตํ เสฏฺโธ ปสฺสโต อุตฺตมํ

แปลว่า บุคคลใดมีชีวิตอยู่ร้อยปี แต่เขาไม่ได้พิจารณาเห็นความเกิดดับ (ของอัตภาพนี้) ผู้นั้นผู้เขามีชีวิตอยู่วันเดียว แต่พิจารณาเห็นความเกิดดับไม่ได้ (ธรรมเทศนาเรื่องวันคืนล่วงไปๆ)

11. คนที่จะพ้นจากทุกข์ได้ พ้นจากโลกนี้ได้ พ้นจากกรรมได้ ก็เพราะใจอันเดียว จงยึดใจ ถือใจเป็นสำคัญ จะมาเกิดก็เพราะใจ เกิดแล้วจะมาสว่างกิเลสขึ้นก็เพราะใจ เป็นทุกข์ก็เพราะใจถ้าใจไม่เป็นทุกข์ ใจไม่ยึดถือ ปล่อยทิ้งเสีย กายอันนี้ก็ไปตามเรื่อง

ของกาย ใจก็เป็นตามเรื่องของใจหมดเรื่องหมดราวกันที (ธรรมเทศนาเรื่องกรรม)

12. หิริ โอตตปป นี่เป็นธรรมที่สำคัญ เพราะเป็นพื้นฐานของศีล เป็นต้นของศีล ผู้จะมีศีลได้ ไม่ว่าจะเป็นศีล 5 ศีล 8 ศีล 10 หรือศีล 227 ก็ตาม ต้องมีหิริ และ โอตตปป 2 อย่างนี้ เนื่องจากได้เห็นจิตของคน เห็นความนึกความคิดความปรองของจิต ของตน แล้วก็กลับบาปละอายบาป จึงไม่อาจจะทำความชั่วได้ ฉะนั้น ศีลกับวิสุทธิเท่านั้นเอง (ธรรมเทศนาเรื่อง เทวตานุสสติ)

13. การภาวนา คือ การอบรมจิตให้มีความสงบ เป็นการชำระจิตใจให้สงบจาก อารมณ์ต่างๆ ยิ่งเป็นการละเอียดไปกว่าการรักษาศีลอีก จิตของเราถ้ายังไม่สงบตราบดี แล้วมันก็ต้องยุ่งุ่นวายอยู่ตราบนั่น เมื่อมาฝึกหัดภาวนา เห็นโทษ เห็นภัย ของความ ยุ่งยากไม่สงบด้วยตนเองแล้ว เราก็จะพยายามทุกวิถีทางที่จะละความไม่สงบ เมื่อสิ่งใดที่ ละได้แล้ว อารมณ์ใดที่วางได้แล้วเราก็จะต้องรักษาไม่ให้สิ่งนั้น มันเกิดขึ้นมาอีก ไม่ใช่ ว่าเราละได้แล้วก็แล้วไปเลยไม่ต้องคำนึงถึงมันอีก อย่างไม่ต้องสงสัย เพราะมันอาจ สามารถที่จะฟื้นฟุ้งขึ้นมาใหม่อีก ถ้ามันเกิดมาทีหลังจะยิ่งร้ายกว่าเก่า(ธรรมเทศนาเรื่อง มาร)

14. ฝึกหัดจิตให้เข้าถึงใจ วิธีปฏิบัติฝึกหัดกรรมฐานมีเท่านี้แหละ ใครจะฝึกหัด ปฏิบัติอย่างไรๆ ก็เอาเถอะ จะภาวนาพุทโธ สัมมาอรหัง ขุบหนอพองหนอ หรืออานา ปานสติ ก็ไม่เป็นปัญหา คำบริกรรมเหล่านั้นก็เพื่อล่อให้จิตเข้ามาอยู่ในคำปริกรรม แต่ คนที่เข้าใจผิดถือว่าตนดีวิเศษ โอ้อวดเพื่อนว่าของเขาถูกของเอ็งละผิด อย่างนั้นอย่างนี้ อะไรต่างๆ นานา พุทธศาสนาแท้ไม่เป็นอย่างนั้นหรอก มันต้องเป็นอันเดียวกัน ไม่มีใคร ผิดใครถูก เมื่อปฏิบัติถึงจิตรวมแล้ว จิตรวมเข้าไปเป็นอัปปนาแล้วปมเรื่อง จิตรวมเข้า ถึงอัปปนาแล้วถึงที่สุดของการทำสมาธิเท่านั้น ไม่มีอะไรแตกต่างกัน (ธรรมเทศนาเรื่อง การปฏิบัติเบื้องต้น)

15. การหัดภาวนาเบื้องต้น คือ หัดให้เข้าถึงจิตเป็นหนึ่ง หัดเบื้องต้นก็จริง แต่มัน ถึงที่สุดได้ คือ จิตที่สงบนิ่งเป็นหนึ่ง มันก็ถึงที่สุดแล้ว การฝึกหัดจิต หัดมากหัดน้อย เท่าไรก็ตาม ต้องการให้จิตเข้าถึงที่สุด คือ จิตเป็นหนึ่งเท่านั้น การฝึกหัดจิตไม่

นอกเหนือไปจากจิตเป็นหนึ่ง ส่วนอุปายปัญญาที่จะเกิดขึ้น มันเป็นของเฉพาะบุคคล (ธรรมเทศนาเรื่อง แก่นของการปฏิบัติ)

16. ขອງตั้งใจทำให้จริงจัง และทำความเลื่อมใสพอใจในกัมมัฏฐานของตนให้ แน่วแน่เต็มที่ ทำนิตติยาก็จะเป็นผลยิ่งใหญ่ไพศาล เมื่อทำไปทุกๆ วัน วันละนิดวันละ หน่อย มันหากจะมีวันหนึ่งโดยที่เราไม่ได้ตั้งใจจะให้มัน หากเป็นเอง คราวนี้ละเรา จะประสบโชคลาภอย่างยิ่งอย่าบอกใครเลย ถึงบอกก็ไม่ถูกเป็นของรู้และซาบซึ่งเฉพาะ ตนเอง คำว่าภาวนาขี้เกียจและปวดเมื่อยแข็งขาจะหายไปเองอย่างปลิดทิ้ง จะมีแต่อยาก ทำภาวนาสมาธิอยู่รำไป (ธรรมเทศนาเรื่อง ทุกข์)

17. สติตัวนี้ควบคุมจิตอยู่ได้ ถ้าพลเวลาใดไปเวลานั้น ทำชั่วเวลานั้น จึงให้ รักษาจิตตรงนั้นแหละ ควบคุมจิตตรงนั้นแหละ ให้มันอยู่นิ่งแน่วเป็นสมาธิภาวนา เข้าถึงในสงบนิ่งแน่วเฉยอยู่ให้หัดตรงนี้แหละ พระพุทธศาสนาไม่ให้หัดอื่นไกล หัดตรง นี้แหละ ปฏิบัติศาสนาก็ปฏิบัติตรงนี้แหละ จะถึงศีล สมาธิ ปัญญา ก็ตรงนั้นแหละ... (ธรรมเทศนาเรื่อง เบื้องต้นของการปฏิบัติกัมมัฏฐาน)

18. แก่นสารคือ จิตที่เป็นหนึ่ง จับเอาจิตที่เป็นหนึ่งให้ได้ ครั้นจับเอาจิตที่เป็น หนึ่งได้แล้วรักษาเอาไว้ให้มัน ไม่ต้องเอาอื่นใดอีก เอาอันเดียวนั้นเท่านั้นเป็นพอแล้ว (ธรรมเทศนาเรื่อง แก่นของการปฏิบัติ)

19. จิตเป็นสมาธิแล้ว มันจึงจะมองเห็นธรรม คือ ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ไข้ และความตายได้ชัดเจน (ธรรมเทศนาเรื่อง ธรรมะ)

20. จิตมันต้องเป็นหนึ่ง ถ้าไม่ใช่หนึ่งแล้วก็ไม่ใช่อะไร จิตเป็นหนึ่งกลายเป็นใจละ คราวนี้ตัวจิตนั้นแหละกลายเป็นใจ อันที่นิ่งเฉย ไม่คิดไม่นึก ไม่ปรุงไม่แต่ง ความรู้สึก ใดๆ นั้นแหละมันกลายเป็นใจ จิตมันกลายเป็นใจ (ธรรมเทศนาเรื่อง วิหิต)

21. ใครๆ ก็พูดถึงจิตถึงใจ จิตเป็นทุกข์ จิตเดือดร้อน จิตยุ่งวุ่นวาย จิตกระวนกระวาย จิตกระสับกระส่าย มันเรื่องของจิตทั้งนั้นแหละ แต่ยังไม่เคยเห็นจิตสักที จิตแท้เป็น อย่างไรก็ไม่ทราบ เมื่อไม่เห็นจิตไม่เห็นใจ มันก็ไม่มีโอกาสที่จะชำระได้ ต้องเห็นตัวมัน

เสียก่อน รู้จักตัวที่เราพูดถึงเสียก่อน พอเราเคี้ยวร้อนเราขู่เหยงหรือส่งสายเราก็แก้ตรง
นั่นเอง (ธรรมเทศนา เรื่องความโง่ของคนโง่)

22. นักฝึกหัดจิตทำสมาธิให้แน่วแน่ เป็นอารมณ์หนึ่งแล้ว จะมองเห็นกิเลสใน
จิตของตนเองทุกกาลทุกเวลาว่า มีกิเลสหยาบและละเอียดหนาบางขนาดไหนเกิดขึ้นที่
จิต เกิดจากเหตุอะไรและจะต้องชำระด้วยวิธีอย่างไร จิตจึงบริสุทธิ์ผ่องใส ค้นหากิเลส
ของตนเองอยู่ทุกเมื่อกิเลสจะหมดสิ้นไป (ของดีมีในศาสนาพุทธ)

23. การฝึกหัดสมาธิภาวนา คือ การตั้งสติอันเดียว ให้รู้ตัวอยู่เสมอ มั่นคิดมั่นนึก
อะไรก็ให้รู้ตัวอยู่เสมอ ยิ่งรู้ตัวชัดเจนเข้ามั่งยิ่งเป็น เอกัคคตารมณ์ นั่นแหละตัวสมาธิ
(อนุสสติ 10)

24. รู้สิ่งอื่นไม่สามารถจะชำระจิตของตนได้ รู้จิตของเรานี้แหละจึงจะเป็นไป
เพื่อความบริสุทธิ์ (อนุสสติ 10)

25. การฝึกหัดจิตนี้ ถ้าอยากเป็นเร็วๆ มั่นก็ไม่เป็น หรือไม่อยากให้เป็นมันก็
ประมาทเสียไม่เป็นเหมือนกัน อยากเป็นก็ไม่ว่า ไม่อยากเป็นก็ไม่ว่า ทำใจให้เป็นกลางๆ
แล้วตั้งใจให้แน่วแนใจกัมมัฏฐานที่เรายึดมันอยู่นั้น แล้วภาวนาเรื่อยไปก็จะถึงซึ่งความ
อัศจรรย์ขึ้นมาในตัวของคุณ แล้วจะรู้ชัดขึ้นมามีอะไรเป็นอะไร (อนุสสติ 10)

26. การเห็นจิตของเรานี้แหละดี มั่นคิดดี คิดชั่ว คิดหยาบ คิดละเอียด ก็รู้ดู
จนกระทั่งมันวางลง ถ้าเห็นอยู่เสมอๆ แล้ว ก็วางหมด (อนุสสติ 10)

27. ปหานปธาน ให้เพียรดูที่จิตของเรานั้นแหละ การกระทำสิ่งใดๆ ก็เกิดจาก
จิตเป็นคนบัญชา ถ้าจับจิตเห็นจิตอันนี้แล้ว จะรู้ได้ดีเห็นได้ชัด กายจะทำอะไรผิดหรือถูก
ดีหรือชั่ว เป็นบุญหรือเป็นบาป รู้ได้ทีเดียว เอาสติไปตั้งไว้ที่จิต คิดค้นอยู่ที่จิต เห็นใจ
เป็นผู้สั่งกายทำอะไรๆ เห็นอยู่ตลอดเวลา (ธรรมเทศนาเรื่อง เพียรละความชั่ว)

28. ผู้ใดชนะข้าศึกคือ ตัวของเราคนเดียวได้แล้ว เป็นผู้ประเสริฐว่าการชนะชน

หม่มากนับเป็นพันล้าน เพราะข้าศึกอันเกิดจากคนอื่นภายนอก เมื่อพ่ายแพ้ก็เลิกกันไปที แต่ข้าศึกภายในนี้จะแพ้หรือชนะอย่างไร ก็ยังอาศัยกันอยู่อย่างนี้จนกว่าจะแตกดับ จากกันไป ถึงแม้อายตนะภายในมีตาเป็นต้นที่เราเห็นๆ กันอยู่นี้ เมื่อหลับเสียแล้วก็ไม่เห็น แต่อายตนะของใจอีกส่วนหนึ่งนั้นชิตาบอดแล้ว หูหนวกแล้ว มันยังได้เห็นได้ยิน อยู่ ภายแตกดับแล้วใจยังมีอายตนะได้ใช้บริบูรณ์ดีทุกอย่างอยู่ และนำไปใช้ได้ทุกๆ สถานตลอดภพภูมินั้นๆ ด้วย ฉะนั้น เมื่อเราจะเอาชนะชนะข้าศึกภายในจึงเป็นการต่อสู้ อย่างยิ่ง (ธรรมเทศนาเรื่อง พละ 5)

29. ผู้ที่ยอมตัวมารับเอาศีลไปไว้เป็นเครื่องปฏิบัติ จะเป็นศีล 5-8-10-227 ก็ตามได้ชื่อว่าเป็นผู้เริ่มต้นปฏิบัติศาสนาพระมหากษัตริย์ เข้าไปทำลายบ่อนรังข้าศึกอันมีอยู่ในภายในใจของตนแล้ว (ธรรมเทศนาเรื่อง สติปัญฐานภาวนา)

30. หากจะเรียกกายใจของคนเรานี้ว่า ผู้พระธรรมก็จะไม่ผิด (ธรรมเทศนาเรื่อง สติปัญฐานภาวนา)

31. ธรรมเทศนาที่ท่านพูดที่ท่านสอนธรรมะนั้น ท่านสอนตรงนี้ คือสอนให้ พิจารณากายกับใจตรงนี้ ไม่ได้สอนที่อื่น สอนเข้าถึงตัว สอนให้เห็นของจริงในกายตนที่ จะพ้นทุกข์ได้ก็เพราะเห็นของจริงตรงนี้ จะถึงมรรคผลนิพพาน ฌาน สมาบัติ ก็ตรงนี้แหละ ไม่ใช่อื่นไกลเลย เห็นเฉพาะในตัวของเรา ถ้าไปเห็นของอื่นละไม่ใช่ (ธรรม เทศนาเรื่อง ธรรม)

32. ตัวจิตหรือตัวใจอันนี้แหละไม่มีตนมีตัว ถ้าเรารู้เรื่องจิตเรื่องใจเสียแล้ว มัน ง่ายนิดเดียวฝึกหัดปฏิบัติกันมัญฐานก็เพื่อชำระใจ หรือต่อสู้กับกิเลสของใจนี้ ถ้าไม่เห็น จิตหรือใจแล้วก็ไม่ทราบว่าจะไปต่อสู้กับกิเลสตรงไหน เพราะกิเลสที่ใจสงครามไม่มี นามเพละ ไม่ทราบว่าจะรบอย่างไรกัน ต้องมีสนามเพละสำหรับยึดไว้เป็นที่ป้องกัน ข้าศึก- มันจึงค่อยรู้จักรบ รู้จักแพ้ รู้จักชนะ ขอให้พากันพิจารณาทุกคนๆ เรื่องใจของตน เวลานี้เราเห็นใจแล้วหรือยัง ใจหรือจิตของเรานั้นมันอยู่ที่ไหนมีอาการอย่างไร (ธรรม เทศนาเรื่อง กิเลส)

33. ความจริงกิเลสไม่มีตนมีตัว ไม่ได้เอาไปละที่ไหน หรือเอาไปทิ้งให้ใคร เป็น การละออกจากใจของตนเอง (ธรรมเทศนาเรื่อง เพียงละความชั่ว)

34. บ่วงของมารได้แก่อะไร อาการของจิตที่เกี่ยวไปตามอารมณ์นั้น ย่อมมีทั้ง อารมณ์ดีและอารมณ์ร้าย จึงต้องมีความสุขบ้างทุกข์บ้างเป็นธรรมดา ตามวิสัยของ ปุณฺณจิตที่เกี่ยวไปนั้นจะต้องประสบของ 5 อย่าง คือ รูป เสียง กลิ่น รส และ โภฏฐัพพะ ซึ่งเรียกว่า กามคุณ 5 พระพุทธเจ้าตรัสว่าเป็นบ่วงของมาร

จิตของปุณฺณทั้งหลายเมื่อเกี่ยวไปประสบอารมณ์ทั้ง 5 นั้นหรือเพียงอย่างใด อย่างหนึ่งทำให้เกิดความยินดีพอใจก็ดี หรือเกิดความเสียใจเป็นทุกข์ดี เรียกว่าเข้าไปติด บ่วงของมารแล้ว คำว่า "ติด" ในที่นี้ หมายความว่า สลัดไม่ออก ปล่อยางไม่ได้ บ่วงของ มารผูกหลวมๆ แต่แก้ไม่ได้ ถ้าคืนก็ยังแฉ่งจะรัดแน่นเข้า

จิตที่สำรวมได้แล้วจะพ้นจากบ่วงของมารได้อย่างไร ปุณฺณ เบื้องต้นเมื่อเห็นโทษภัยในการเข้าไปติดบ่วงของมารแล้ว จึงต้องพึงสำรวมในอายตนะทั้งหลาย มีตา หู เป็นต้น พระทศพลสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสว่า ใครสำรวมจิตได้แล้ว จักพ้นจากเครื่องผูกของมารดังนี้

ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นโคจรที่เกี่ยวแสวงหาอารมณ์ของจิต เมื่อเราปิดคือ สำรวมมีสติระงับอย่าให้จิตหลงไปในอารมณ์ทั้ง 6 นั้นได้แล้ว เป็นอันว่ามารผูกมัดเรา ด้วยบ่วงไม่ได้ (ธรรมเทศนา เรื่องสังวรอินทริย์)

35. ผู้ฝึกหัดปฏิบัติรู้เข้าใจเรื่องเหล่านี้ตามเป็นจริงว่า วิสัยของอายตนะทั้งหกนั้นมีชอบกับไม่ชอบเท่านั้น แล้วปล่อยางเสีย ไม่ไปยึดเอามาเป็นอารมณ์ จิตก็จะกลายมาเป็นเฉยอยู่กลางๆ นั้นแหละจึงเป็นธรรมเห็นธรรม ไม่เป็นโลกอยู่เหนือโลกพ้นจากโลก (ธรรมเทศนาเรื่อง จิตเหนือโลก)

36. การทำจิตไม่ให้หมุนไปตามอายตนะหก คือ ประดูแต่งส่งสายไปตามอารมณ์ต่างๆ นั้นเป็นการหักงอแห่งล้อของวัฏจักร นักปฏิบัติผู้ฝึกหัดได้อย่างที่อธิบายมานี้

ถึงหักงก้าแห่งวัฏจักรไม่ได้อย่างเด็ดขาด ได้เพียงชั่วคราวชั่วคราว ก็นับว่าดีอีกโขแล้ว
ดีกว่าไม่รู้วิธีหักเสียเลย (ธรรมเทศนาเรื่อง จิตเหนือโลก)

37. ผู้ฝึกจิต ถ้าทำจิตให้มีอารมณ์หลายอย่าง ก็จะสงบไม่ได้ และไม่เห็นสภาพ
ของจิตตามเป็นจริง ถ้าทำให้จิตตั้งแน่วแน่อยู่อารมณ์อันเดียวแล้ว จิตก็มีกำลังเบ่งรัศมี
แห่งความสว่างออกมาเต็มที่ มองสภาพของจิตตามเป็นจริงได้ว่า อะไรเป็นจิต อะไรเป็น
กิเลส อะไรเป็นของควรละ (ธรรมเทศนาเรื่อง สมบัติอันล้ำค่า)

38. ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา ฉะนั้นผู้ถือว่าเราถึงธรรมได้ ธรรมชั้นนั้นชั้นนี้ ผู้
นั้นยังมีความอยากอยู่ จะได้ชื่อว่าเป็นผู้ถึงธรรมได้อย่างไร (ของคัมภีร์ในศาสนาพุทธ)

39. คนเราเกิดมาเหมือนกับไปยืมของคนอื่นเขามาเกิด ตายแล้วก็ส่งกลับคืน มา
เกิดอีกก็ยืมมาใหม่ ดังนั้นอยู่ไม่รู้จบรู้สิ้นสักที ขออย่าลืมนำไปยืมของเขามาเกิดยังมีอยู่ จึง
ต้องยืมของเขารำไปไม่มีที่สิ้นสุด (ของคัมภีร์ในศาสนาพุทธ)

40. ความสละเด็ดเดี่ยว ปล่อยวางสิ่งสารพัดทั้งปวงหมดเหลือแต่ใจ อันนั้นเป็น
ของดีนักความสละความตายเลยไม่ตายซ้ำ เลยมีอายุยืนนาน ถึงเจ็บไข้ได้ป่วยอะไรต่างๆ
ก็ทอดทิ้งหมด เลยกลับเป็นของดีซ้ำ ที่เป็นห่วงทั้งนั้นอยู่ในเรื่องความเจ็บป่วย อันนั้น
ป่วยก็ไม่หาย สมาก็ไม่เป็น นั่นแหละเป็นเหตุที่ไม่เป็นสมาธิ เราจะทำอะไรต้องทำให้
จริงๆ ซี (อนุสสติ 10)

41. จิตของคนเราเป็นของใสสะอาดมาแต่เดิม เหตุฉนั้นขัดเกลากิเลสออกหมด
มันจึงเห็นความใสสะอาด จึงเรียก ปกสุตรมิต จิตต (ธรรมเทศนาเรื่องวิหิต)

42. วิปัสสนาจริงแล้วไม่ต้องคิดต้องนึกไม่ต้องปรุงแต่ง มันเป็นเอง มันเกิดของ
มันต่างหาก เมื่อมันเกิดแล้วจะต้องขัดแจ้งประจักษ์ในพระไตรลักษณ์ด้วยตัวของ
ตนเองต่างหาก

43. เมื่อปัญญาวิปัสสนาเกิดขึ้นในขณะจิตเดียวนั้นสิ้นสงสัยในธรรมทั้งหลาย

เห็นสรรพสัตว์ในโลกเป็นสภาพอันเดียวกันหมดเลย ไม่มีต่ำ ไม่มีสูง ไม่มีน้อย ไม่มีใหญ่ ไม่มีหญิง ไม่มีชาย มีแต่ธาตุ 4 เกิดขึ้นแล้วดับไปเท่านั้น (ธรรมเทศนาเรื่อง ชัมมจักกัปปวัตตนสูตร)

44. ปัญญาวิปัสสนา คือเห็นสิ่งทั้งปวงหมด เป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา สิ่งเหล่านั้นเป็นของไร้สาระ เป็นโทษเป็นทุกข์ เป็นภัยอันตรายแก่จิตใจ จึงปล่อยวางทอดธุระในสิ่งทั้งหลายเหล่านั้น อันนี้เป็นปัญญาอันวิเศษสูงสุด เพราะคนจะพ้นจากโลกได้ก็เพราะเห็นที่สุดของโลก คือ ได้แก่เห็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา-- (ธรรมเทศนาเรื่อง หลักการปฏิบัติธรรม)

45. ขอให้มึศรัทธา ทำทานไปเรื่อย ทั้งทานภายนอก ทานภายใน รักษาศีล คือรักษากาย วาจา และใจ ให้มันเป็นปกติ หรือรักษาจิตนั่งเอง คอยมีสติปกครองจิตใจ สิ่งใดไม่ควรคิดก็ไม่คิดสิ่งใดไม่ควรพูดก็ไม่พูด สิ่งใดไม่ควรทำก็ไม่ทำ เพราะเรามีสติรู้อยู่ว่าเราเป็นผู้มีศีล (ธรรมเทศนาเรื่อง สติควบคุมจิต)

46. ผู้มีศรัทธา มีความเพียรด้วย และมีความอดทน กล่าวหาญ ประกอบด้วยปัญญา ประกอบด้วยความเพียร รักษาความดีนั้นๆ ไว้ติดต่อกันอย่าให้ขาด นั้นแลจึงสามารถขจัดกิเลสตามสัณเฑาะว์ให้หมดสิ้นไปได้ (อรรถโนประวัติฯ)

47. ท่านผู้ที่หายจากโรคอันเกิดจากใจได้แก่ผู้สิ้นกิเลสแล้ว ถึงแม้โรคในกายของท่านจะยังปรากฏอยู่ ก็เป็นแต่อาการความรู้สึก หาได้ทำใจของท่านให้กำเริบไม่ เพราะโรคใจของท่านไม่มีแล้วสมุฏฐานคืออุปาทานของท่านได้ถอนหมดแล้ว ฉะนั้นท่านจึงมีความสุขและได้ลาภอย่างยิ่งในความไม่มีโรค (ธรรมเทศนาเรื่อง โรค)

48. ทำทานมีมากน้อยก็ต้องทำด้วยตนเอง รักษาศีลก็โดยเฉพาะส่วนตัวแท้ๆ ใครรักษาศีลให้ไม่ได้ ทำสมาธิยังลึกลึกซึ่งหนักแน่นเข้าไปกว่านั้นอีก แต่ละคนก็ต้องรักษาจิตใจของตนๆ ให้มีความสงบหยุดวุ่นวายแต่ฝ่าย ถ้าเราไม่รู้จักวิธีทำสมาธิแล้วก็ทำสมาธิไม่เป็น จิตใจก็เดือดร้อนคั่นรนเป็นทุกข์ เหตุนี้จึงว่า การทำทาน รักษาศีล ทำสมาธินี้เป็นกิจเฉพาะส่วนตัว ทุกๆ คนจะต้องทำให้เกิดมีขึ้นในตน (ธรรมเทศนาเรื่อง

หลักศาสนา)

49. ความเป็นเศรษฐีมีจนคนอนาถา ก็มีได้เป็นอุปสรรคแก่การจับจ่ายอริยทรัพย์ของผู้มีศรัทธาปัญญา ฉะนั้นอริยทรัพย์จึงเป็นของมีคุณค่าเหนือกว่าทรัพย์ทั้งปวง (อรรถโนประวัติฯ)

50. บุญกุศลที่สร้างสมถึงที่แล้วมันจะหมดเรื่อง ไม่มีอะไรอีก และไม่เอาไปด้วยบาปก็ไม่เอา บุญก็ไม่เอา ผู้ที่ยังเอาอยู่จึงได้บุญได้บาป เป็นภพเป็นชาติขึ้น ผู้ทอดธุระแล้ว ไม่มีบุญและบาปแล้ว จึงได้เรียกว่า โลกุตระ เหนือโลก (ธรรมเทศนาเรื่องจิตที่ควรข่ม-ควรข่มจี-ควรละ)

ปัจฉิมบท

หลวงปู่เทศก์ เทสรังสี นับเป็นลูกศิษย์ ที่สำคัญยิ่งของท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต องค์หนึ่ง ท่านได้อุตสาหะปฏิบัติบำเพ็ญธรรมด้วยชีวิตเป็นเดิมพัน หลวงปู่ฯ ได้บำเพ็ญกรณียกิจเพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชน และความเจริญมั่นคงแห่งพระศาสนา โดยไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคต่างๆ แล้วด้วยจิตใจที่แน่วแน่มั่นคง ผู้ที่ได้เคยกราบนมัสการท่านมักพูดในทำนองเดียวกันว่า ได้รับความอิมใจและเป็นบุญของเขาคือที่ได้มีโอกาสกราบนมัสการท่าน ทั้งนี้คงเป็นเนื่องจากการมีธรรมที่หลวงปู่ได้บำเพ็ญเพียรปฏิบัติมาและเมตตาจิต ที่หลวงปู่แผ่มายังบุคคลเหล่านั้นนั่นเอง หลวงปู่ฯ มักให้อโวาทและเทศนาธรรมแก่ญาติโยมอยู่เสมอมา หนังสือธรรมะที่หลวงปู่ฯ เขียนขึ้นหรือหนังสือที่รวบรวมธรรมเทศนาที่หลวงปู่ฯ แสดงในโอกาสต่างๆ เป็นหนังสือที่ให้คติธรรม เกร็ดธรรม แนะนำแนวทางปฏิบัติสำหรับผู้ฝึกหัดจิต และพระธรรมเทศนาสืบต่อตามคำสอนขององค์พระศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้อ่านแล้วสามารถปฏิบัติตามและสามารถเข้าใจศาสนาพุทธได้ดียิ่งขึ้น ผู้อ่านที่ปฏิบัติตามสามารถเห็นธรรมได้ตามภูมิของตนอย่างแท้จริง ท่านสาธุชนทั้งหลายที่ตั้งใจจะกราบนมัสการท่าน สามารถกระทำได้ที่วัดหินหมากเป้ง อ.ศรีเชียงใหม่ จ.หนองคาย